

บทที่ 2

ประวัติ วิวัฒนาการ แนวความคิด และทฤษฎีของการหลุดพ้นจากการล้มละลาย

กฎหมายล้มละลายเกิดจากกระบวนการที่คิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขการไม่สามารถชำระหนี้ของลูกหนี้ ในกรณีที่ลูกหนี้มีเจ้าหนี้มากกว่าหนึ่งรายไม่ว่าจะเป็นเจ้าหนี้ที่เป็นแหล่งเงินทุนอย่างสถาบันการเงิน หรือเจ้าหนี้ทางการค้า หรือเจ้าหนี้ที่เป็นคู่สัญญาในลักษณะต่างๆ หากจะปล่อยให้เจ้าหนี้แต่ละรายบังคับตามสิทธิของตน โดยการฟ้องเป็นคดีต่อศาลขอนำทรัพย์สินลูกหนี้ไปขายเพื่อนำเงินมาชำระแก้ตนได้ แต่ถ้าปรากฏว่ากองทรัพย์สินของลูกหนี้มีมูลค่าไม่เพียงพอต่อภาระหนี้ทั้งหมด การปล่อยให้เจ้าหนี้แต่ละรายเข้าดำเนินการรักษาสิทธิของตน ย่อมจะก่อให้เกิดภาวะการที่เจ้าหนี้ต่างดำเนินการเพื่อให้ตนได้รับชำระหนี้คืนให้ได้มากที่สุดจนบางครั้งเป็นการเอาเปรียบลูกหนี้ โดยเหตุนี้จึงได้มีการกำหนดระบบกฎหมายล้มละลายขึ้นเพื่อใช้แก้ปัญหาระบบหนี้ที่อยู่ในสภาวะการที่ 'ไม่อาจชำระหนี้ได้' ดังนั้น ในบทนี้จะเป็นการศึกษาถึงประวัติและวิวัฒนาการ ตลอดจนแนวความคิด และทฤษฎี ของการหลุดพ้นจากการล้มละลาย เพื่อที่จะได้รู้ถึงเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของกฎหมายในเรื่องดังกล่าว ทั้งยังเป็นประโยชน์ในการตีความกฎหมายในเรื่องการปลดจากการล้มละลายอีกทางหนึ่งด้วย โดยในสังคมหนึ่งๆ การประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจในทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นแผงลอยหรือรถเข็น โรงงานหรือร้านค้าขนาดย่อม หรือห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ไปจนถึงวิสาหกิจขนาดใหญ่ที่ดำเนินการในระดับระหว่างประเทศ ล้วนแต่ต้องการ โครงสร้างพื้นฐานในการพัฒนาประเทศ

ในภาวะปกติการดำรงอยู่ของ โครงสร้างพื้นฐานทางกฎหมายอาจมองเห็นได้ไม่ชัดเจนเท่าใดนัก แต่เมื่อใดก็ตามที่มีข้อขัดข้องประการใดประการหนึ่งเกิดขึ้น อาทิเช่น การไม่ชำระหนี้เงินกู้ยืมตามเวลาที่กำหนดไว้ ลูกหนี้มีหนี้สินล้นพ้นตัวไม่สามารถชำระหนี้ได้ ฯลฯ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น โครงสร้างพื้นฐานทางกฎหมายก็จะเข้ามามีบทบาทปรากฏให้เห็นชัดเจนขึ้นเพื่อระงับข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานทางกฎหมายที่จำเป็นและสำคัญสำหรับการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ คือ ระบบกฎหมายล้มละลาย โดยกฎหมายล้มละลายนั้นเป็นกระบวนการที่คิดขึ้นมาเพื่อแก้ไขการไม่สามารถชำระหนี้ของลูกหนี้ ในกรณีที่ลูกหนี้มีเจ้าหนี้มากกว่าหนึ่งรายไม่ว่าจะเป็นเจ้าหนี้ที่เป็นแหล่งเงินทุนอย่างสถาบันการเงิน หรือเจ้าหนี้ทางการค้า หรือเจ้าหนี้ที่เป็นคู่สัญญาใน

¹ โชค จารุจินดา. (2507). *กฎหมายลักษณะล้มละลาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 16.

ลักษณะต่างๆ หากจะปล่อยให้เจ้าหนี้แต่ละรายบังคับตามสิทธิของตน โดยการฟ้องเป็นคดีต่อศาลขอ นำทรัพย์สินของลูกหนี้ ออกขายเพื่อนำเงินมาชำระแก่ตน ได้ แต่ถ้าปรากฏว่ากองทรัพย์สินของลูกหนี้มี มูลค่าไม่เพียงพอต่อภาระหนี้ทั้งหมด การปล่อยให้เจ้าหนี้แต่ละรายเข้าดำเนินการรักษาสิทธิของตน ย่อมจะก่อให้เกิดภาวะการที่เจ้าหนี้ต่างแย่งชิงดำเนินการเพื่อให้ตนได้รับชำระหนี้คืนให้ได้มากที่สุด โดยเหตุนี้จึงได้มีการกำหนดระบบกฎหมายล้มละลายขึ้นเพื่อใช้แก้ปัญหากรณีลูกหนี้อยู่ใน สภาพการณ์ที่ไม่อาจชำระหนี้ได้

2.1 ประวัติกฎหมายล้มละลาย

ทุกครั้งที่เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจย่อมก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบอย่างมากต่อชีวิต ความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและธุรกิจ เพราะการประกอบธุรกิจต้องอาศัยความคล่องตัว ทางการเงินเพื่อใช้ดำเนินการไม่ว่าจะเป็นด้านการลงทุนหรือจ้างแรงงาน ทั้งนี้ เพราะสภาพของ เศรษฐกิจย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามระบบกลไกของตลาด การดำเนินธุรกิจจึงตั้งอยู่บนความเสี่ยงและ ความไม่แน่นอน อาจเกิดการขาดสภาพคล่องทางการเงิน เกิดปัญหาการมีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน ทำให้ไม่สามารถชำระหนี้แก่บรรดาเจ้าหนี้ได้เมื่อถึงกำหนดที่ได้ตกลงกันไว้ กิจการจึงต้องหยุดชะงัก เป็นเหตุให้มีการเลิกจ้างแรงงานและต้องปิดกิจการลงในที่สุด เรื่องการตกเป็นบุคคลล้มละลาย จึงมีความสำคัญ โดยศึกษาจากความเป็นมาของกฎหมายล้มละลาย ดังนี้

2.1.1 ลักษณะทั่วไปและวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลาย

ตามกฎหมายแพ่งเมื่อลูกหนี้ผิดนัดเจ้าหนี้อาจมีอำนาจฟ้องขอให้ศาลบังคับชำระหนี้ เอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้ได้จนถึงเชิง² แต่ถ้าลูกหนี้เป็นผู้มีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน หรือมีทรัพย์สิน ไม่พอชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ของตน การจะปล่อยให้เจ้าหนี้ต่างคนต่างฟ้องร้องคดีแพ่งสามัญบังคับ ชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้เจ้าหนี้คนใดฟ้องก่อนก็มีสิทธิบังคับเอากับทรัพย์สินของ ลูกหนี้ก่อน ย่อมเกิดความไม่เป็นธรรมระหว่างเจ้าหนี้ด้วยกัน กฎหมายล้มละลายจึงเป็นกฎหมายที่ เปิดโอกาสให้เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องลูกหนี้ที่มีหนี้สินมากกว่าทรัพย์สิน เพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้จัดการ ทรัพย์สินของลูกหนี้รายนั้น แล้วนำทรัพย์สินของลูกหนี้มาแบ่งเฉลี่ยให้กับเจ้าหนี้ตามสัดส่วนแห่งหนี้ ใครเป็นเจ้าหนี้มากก็ได้รับชำระหนี้มาก ใครเป็นเจ้าหนี้น้อยก็ได้รับชำระหนี้ น้อย เป็นการก่อให้เกิด

² ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์. มาตรา 213.

ความเป็นธรรมขึ้นในบรรดาเจ้าหนี้ด้วยกัน³ โดยอาจสรุปวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลายได้ดังนี้⁴

- 1) เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหนี้ได้เปรียบเสียเปรียบแก่กันอันไม่สมควร และเพื่อให้เจ้าหนี้ทั้งหลายได้รับส่วนแบ่งส่วนเฉลี่ยจากทรัพย์สินของลูกหนี้โดยเสมอภาคกันตามสัดส่วนแห่งจำนวนหนี้
- 2) เพื่อให้เจ้าหนี้ทั้งหลายได้รับชำระหนี้รวดเร็วขึ้น และเสียค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายน้อยกว่าคดีแพ่งสามัญ
- 3) เพื่อรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้
- 4) เพื่อป้องกันมิให้ลูกหนี้ถูกเจ้าหนี้เร่งรัดหนี้สินด้วยความไม่เป็นธรรมโดยการกำหนดจำนวนหนี้ขั้นต่ำที่เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลาย

โดยคำว่าลูกหนี้ผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวในกฎหมายล้มละลายหมายถึง บุคคลที่มีทรัพย์สินน้อยกว่าหนี้สิน หรือบุคคลที่มีทรัพย์สินไม่พอชำระหนี้ได้⁵ คดีล้มละลายเป็นคดีที่ฟ้องให้จัดการทรัพย์สินของบุคคลผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว เพื่อประโยชน์แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของบุคคลผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัวนั้น ไม่ใช่เป็นการฟ้องเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ผู้ฟ้องแต่ผู้เดียวเท่านั้น ดังนั้น ไม่ว่าใครจะเป็นผู้ฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลายก็ตาม เจ้าหนี้คนอื่นของลูกหนี้คนนั้นแม้จะไม่ได้ฟ้องก็มีสิทธิในทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้ถูกฟ้องได้ จึงแตกต่างจากการฟ้องคดีแพ่งสามัญที่เจ้าหนี้ผู้ฟ้องเมื่อชนะคดีแล้วอำนาจในการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้เป็นของเจ้าหนี้ผู้นั้นแต่ผู้เดียว และเมื่อยึดทรัพย์สินมาได้แล้ว เจ้าหนี้อื่นที่มีได้เป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่มีสิทธิในทรัพย์สินของลูกหนี้นั้น เมื่อการฟ้องล้มละลายเป็นการฟ้องเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายกฎหมายล้มละลาย จึงมีบทบัญญัติคุ้มครองประโยชน์ของสาธารณชนด้วยการโฆษณาคำสั่งหรือคำพิพากษาคดีล้มละลายเพื่อให้เจ้าหนี้ทราบด้วย นอกจากกฎหมายล้มละลายจะบัญญัติถึงประโยชน์ต่างๆ ที่เจ้าหนี้จะได้รับกฎหมายล้มละลายยังกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเพื่อประโยชน์แก่ลูกหนี้ที่สุจริตด้วยเพราะเหตุผลที่ว่าบุคคลที่สุจริตที่ได้ก่อหนี้สินขึ้นแล้วไม่สามารถชำระหนี้ได้ กฎหมายต้องการจะช่วยลูกหนี้เหล่านี้ให้มีโอกาสหลุดพ้นจากหนี้สินของตน เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่สุจริตมีโอกาสไปตั้งตัวทำมาหากินใหม่

³ ปรีชา พานิชวงศ์. (2529). *กฎหมายล้มละลาย*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ. หน้า 1.

⁴ จีรภัทร์ การประเสริฐกิจ. (2545). *กระบวนการประนอมหนี้ก่อนล้มละลายตามกฎหมายล้มละลายของไทย*. วิทยาลัยนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 56.

⁵ วิชามหาคุณ. (2551). *คำอธิบายกฎหมายล้มละลายและการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ. หน้า 34.

โดยกฎหมายล้มละลายที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้เขียนเห็นว่า คดีล้มละลายมีลักษณะแตกต่างจากคดีแพ่ง กล่าวคือ คดีแพ่งสามัญเจ้าหนี้ฟ้องลูกหนี้ได้โดยไม่จำกัดจำนวนหนี้เจ้าหนี้มีอำนาจที่จะฟ้องเป็นคดีแพ่งได้เสมอ ส่วนคดีล้มละลายมีการกำหนดจำนวนหนี้ขั้นต่ำที่เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายได้ ซึ่งกฎหมายกำหนดหนี้ขั้นต่ำไว้ว่าเจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายได้กรณีบุคคลธรรมดา ลูกหนี้จะต้องมีหนี้ไม่ต่ำกว่า 1,000,000 บาท หรือกรณีนิติบุคคลจะต้องมีหนี้ไม่ต่ำกว่า 2,000,000 บาท ดังนั้นหากลูกหนี้มีหนี้ไม่ถึงจำนวนดังกล่าวเจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายไม่ได้ต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งสามัญ อีกทั้งคดีแพ่งสามัญเจ้าหนี้ฟ้องคดีเพื่อประโยชน์ของเจ้าหนี้เองเท่านั้น คือคนที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องหรือได้รับส่วนแบ่งในทรัพย์สินของลูกหนี้ตามคำพิพากษาจะต้องเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาเหมือนกัน ส่วนคดีล้มละลายเจ้าหนี้ฟ้องเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั่วไป คือ ไม่ว่าเจ้าหนี้คนหนึ่งคนใดหรือหลายคนจะรวมกันฟ้องก็ตาม เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดของลูกหนี้แล้ว เจ้าหนี้อื่นที่มีได้ฟ้องก็มีสิทธิจะมาขอส่วนแบ่งหรือส่วนเฉลี่ยจากทรัพย์สินของลูกหนี้ผู้ล้มละลายนั้น จากเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์โดยที่ตนไม่ได้ฟ้อง โดยเฉพาะในเรื่องระยะเวลาในการดำเนินคดีแพ่ง จะใช้เวลานานเสียค่าใช้จ่ายมาก ส่วนคดีล้มละลายกฎหมายมีวัตถุประสงค์ให้กระบวนการพิจารณาต้องดำเนินไปโดยเร็ว เพราะเนื่องมาจากการฟ้องคดีล้มละลายเป็นไปเพื่อประโยชน์ของบรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย ดังนั้นแทนที่เจ้าหนี้แต่ละคนต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการฟ้องคดีแพ่งแยกรายคดี เจ้าหนี้เหล่านั้นก็เข้ามาขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายก็จะทำให้ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการที่จะต้องไปฟ้องคดีแพ่งแต่ละคนแทน และความแตกต่างอีกประการ คือ คดีแพ่งบังคับเฉพาะทรัพย์สินของลูกหนี้ คือ เมื่อเจ้าหนี้ชนะคดีแล้วสามารถบังคับลูกหนี้ได้เฉพาะการยึดทรัพย์ของลูกหนี้เท่านั้น ส่วนคดีล้มละลายนอกจากจะกระทบถึงทรัพย์สินของลูกหนี้แล้ว ยังกระทบถึงความสามารถในการจัดการทรัพย์สินและเสรีภาพของลูกหนี้ด้วย คือ เมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์ลูกหนี้จะตกเป็นผู้ไร้ความสามารถในการจัดการทรัพย์สิน การครอบครองทรัพย์สินของลูกหนี้จะตกเป็นของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ และในส่วนเสรีภาพของลูกหนี้ ลูกหนี้ที่ถูกพิทักษ์ทรัพย์หรือล้มละลายแล้ว จะจัดการทรัพย์สิน จะย้ายที่อยู่ จะออกไปต่างประเทศ ต้องขออนุญาตหรือต้องแจ้งให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ทราบ ด้วยเหตุนี้เสรีภาพของลูกหนี้จึงถูกกระทบกระเทือนด้วย

2.1.2 วิวัฒนาการกฎหมายล้มละลายของต่างประเทศ

ทางประวัติศาสตร์พบว่า ล้มละลายเป็นระบบที่ดำรงอยู่ในสังคมซึ่งมีลูกหนี้เป็นผู้ยืมและเจ้าหนี้เป็นผู้ให้ยืม ระบบล้มละลายเกิดจากรูปแบบเริ่มต้นที่ผู้อาวุโสในหมู่บ้านสั่งให้ยึดทรัพย์สินของลูกหนี้ และแบ่งให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายเต็มจำนวน หรือบางส่วนตามความเหมาะสมที่เจ้าหนี้เรียกร้องการรวบรวมหนี้สินและการหลุดพ้นจากหนี้สินเป็นสิ่งที่อยู่ตรงกันข้ามและเป็นต้นกำเนิดของระบบล้มละลายจุดเริ่มต้นของการรวบรวมหนี้สินในระบบล้มละลาย ก็คือ การมีบทบัญญัติ

ในการเก็บรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้และจัดสรรแบ่งปันทรัพย์สินนั้นตามกระบวนการให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย ส่วนการเริ่มต้นของการหลุดพ้นของลูกหนี้ในระบบล้มละลายก็คือ การเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ผ่านประวัติศาสตร์อันยาวนานจากความเข้มงวดในการลงโทษมาสู่การให้อภัย ระบบล้มละลายบรรจุไว้ด้วยทบัญญัติทางเสรีนิยมที่ให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินดังกล่าวกลับเป็นไปตามแนวทางอนุรักษนิยมมากยิ่งขึ้น แนวความคิดที่ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินตามแนวเสรีนิยมมีอยู่อย่างแพร่หลายในเศรษฐกิจแบบต่างๆ ในสังคมเกษตรกรรมและในชุมชนยิว โบราณ⁶

นับตั้งแต่ปีที่ 50 ของพระคัมภีร์เก่า ก็คือในชุมชนชาวยิวจะมีการคืนทรัพย์สินสมบัติให้แก่บุคคลที่เป็นลูกหนี้ทุกคน และจะคืนบุคคลให้กลับคืนสู่ครอบครัว ดังนั้นทุก 50 ปี จะมีการปลดลูกหนี้จากหนี้สินปล่อยให้ทรัพย์สินพ้นจากการจำนองให้ทาสคืนสู่ความเป็นไท การปลดปล่อยหนี้สินกลายเป็นหลักพื้นฐานของการที่ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินจึงถือว่าระบบการให้อภัย ซึ่งเป็นที่มาของกฎหมายฟื้นฟูกิจการ บังเกิดขึ้นครั้งแรกในโลกและกฎหมายในยุคต้นของกรีก ก็ไม่ปรากฏว่ามีการปลดจากหนี้สิน หรือให้ทรัพย์สินกลับคืนแต่จะเก็บรวบรวมหนี้เสมอ

ต่อมาในยุคโรมันเป็นอาณาจักร กฎหมายที่ให้ลูกหนี้หลุดพ้นและการเก็บรวบรวมหนี้สินเริ่มมีแนวโน้มในทางเสรีนิยมมากขึ้น อาณาจักรโรมันที่ประกอบด้วยทวีปยุโรปปัจจุบัน แอฟริกาเหนือ และตะวันออกกลางเป็นดินแดนกว้างไพศาลเทียบได้กับสหรัฐอเมริกาในปัจจุบัน ได้พัฒนาระบบล้มละลายที่มีการให้อภัยหนี้สิน บางอย่างของลูกหนี้ที่ปลดจากการถูกยึด โดยเจ้าหนี้และควบคุมบุคคลไว้ได้ในการบังคับคดี เมื่ออาณาจักรโรมันตะวันตกล่มสลาย ในคริสต์วรรษที่ 5 ก็ทำให้ระบบเศรษฐกิจของยุโรปตะวันตกล่มสลายลงไปด้วยได้มีการประมาณการว่า ในช่วงห้าศตวรรษมีความเป็นไปได้ที่การค้าขายด้วยเงินตราจะห่างไกลลอนดอนกับกรุงสมแตนดิโนเปิลที่กำหนดขึ้นอย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของยุคมืดเป็นสาเหตุที่ทำให้กฎหมายล้มละลายลดคุณค่าลง

ระบบล้มละลายในยุคกลางหรือยุคมืด ระบบการเงินของยุโรปตะวันตกถดถอย การจำคุกลูกหนี้ได้กลับมาเป็นที่นิยมโดยจะมีการจำคุกตามกำหนดเวลา ฝ่ายศาสนาได้ประกาศว่าหนี้และการล้มละลายเป็นบาป ลูกหนี้จะถูกคว่ำบาตรหรือถูกขับออกจากศาสนาทั้งในขณะที่มีชีวิต และต้องห้ามไม่ให้มีการฝังศพแบบคริสต์เดียนเหมือนดังกรณีที่เกิดขึ้นในโรมันยุคต้นที่ศาสนาเข้ามาแทรกแซงเพื่อกระตุ้นให้มีการชำระหนี้

คริสต์วรรษที่ 10 ระบบล้มละลายกลับมาอีกครั้งในยุคฟื้นฟู กฎหมายล้มละลายฉบับแรกในยุคกลางเป็นการเพิ่มเติมหลัก Cession bonorum ของอาณาจักรโรมัน โดยมีเป้าหมาย 2 ประการคือ ป้องกันการฟ้องโทษที่ทำให้เจ้าหนี้ได้รับการจัดสรรแบ่งปันทรัพย์สินที่ไม่เท่าเทียมกันและ

⁶ เอื้อน ชุนแก้ว. (2553). *คู่มือการศึกษากฎหมายล้มละลาย* (พิมพ์ครั้งที่ 8) (แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: พลสยามพริ้นติ้ง (ประเทศไทย). หน้า 54.

ปกป้องลูกหนี้จากการถูกจำคุก ถ้าทรัพย์สินทั้งหมดของลูกหนี้ยอมให้จัดสรรแบ่งปันแก่เจ้าหนี้ก็จะไม่มีการจำคุกแต่ยังไม่มีการปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ หลักนี้ใช้กับพ่อค้าเท่านั้นหากพ่อค้ากลายเป็นลูกหนี้ที่กระทำการฉ้อโกงหรือโอนทรัพย์สินในขณะที่ไม่ชำระหนี้ก็จะสูญเสียสถานะที่การค้าในตลาดท้องถิ่นที่เรียกว่า Bench หรือ Banca อิตาลีรู้จักในชื่อ Banca rotta ส่วนสาธารณรัฐฝรั่งเศสเรียกว่า Bankrupt อันเป็นรากศัพท์ของกฎหมายล้มละลายในปัจจุบัน การประนอมหนี้กลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้งในประเทศสเปน เมื่อต้นปี ค.ศ. 1256 โดยกำหนดให้อยู่ในรูปแบบของการให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สิน เมื่อเจ้าหนี้ทั้งหลายตกลงในการประนอมหนี้ในคริสต์วรรษที่ 17 การประนอมหนี้ได้รับการยอมรับทั่วยุโรปตะวันตก ในอังกฤษซึ่งไม่มีกฎหมายดังกล่าว จนกระทั่งภายหลังปี ค.ศ. 1705 กฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษยุคแรก คือ ระบบลงโทษ Punishment ส่วนระบบให้อภัย Forgiveness รู้จักในต้น ค.ศ. 1705 ซึ่งเป็นกฎหมายที่คงอยู่ในปี ค.ศ. 1776 และเป็นแบบอย่างของกฎหมายล้มละลายในประเทศสหรัฐอเมริกา และกฎหมายฉบับแรกที่เกี่ยวข้องกับล้มละลายตราขึ้นในปี ค.ศ. 1283 โดยให้อำนาจในการยึดทรัพย์สินของลูกหนี้มาชำระหนี้ได้⁷

2.1.3 วิวัฒนาการกฎหมายล้มละลายของไทย

ประเทศไทยมีกฎหมายล้มละลายมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา อยู่ในลักษณะกฎหมายการกู้หนี้ศักราช 1278 โดยความปรากฏอยู่ในบทที่ 50, 51 และ 52 ของกฎหมายลักษณะกู้หนี้ ตามบทที่ 50 จะคล้ายกับล้มละลายในปัจจุบัน หลักแรกก็คือว่าลูกหนี้ต้องมีหนี้สินล้นพ้นตัว โดยพิจารณาว่าเป็นหนี้จริง และถ้าเจ้าหนี้เขาเรียกร้องลูกหนี้ผิดชำระหนี้ได้สามครั้ง กล่าวคือคือ 3 วันครั้งหนึ่ง 5 วันครั้งหนึ่ง และ 7 วันอีกครั้งหนึ่ง ถ้าครบสามครั้งแล้วยังไม่ชำระให้เอาตัวลูกหนี้มาใส่ชื่อแช่น้ำ 3 วัน ตากแดด 3 วัน⁸ ในที่โล่งไม่มีที่กำบัง ถ้าหากว่าบังคับด้วยวิธีนั้นแล้วยังไม่ชำระหนี้ก็ให้เอาลูกเต้าเข้าคน ช้าง ม้า วัว ควาย บรรดาทรัพย์สิน รวมเอาลูกเต้า นาไพร่เป็นทรัพย์สินด้วยเอามาชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ถ้าไม่มี หรือมีไม่พอก็ให้เอาตัวลูกหนี้มาขาย ตัวลูกหนี้ก็เป็นทรัพย์สินด้วย แล้วก็เอามาแบ่งแจกให้แก่เจ้าหนี้ ใครเป็นโจทก์ได้สองส่วน นอกนั้นเงินใครมากก็ได้มาก เงินใครน้อยก็ได้น้อย นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติต่อไปอีกว่า ถ้าเจ้าหนี้คนใดไม่เอาสัญญาออกมาแสดงต่อผู้พิพากษา กฎหมายไม่ให้เจ้าหนี้ผู้นั้นได้ส่วนแบ่งทรัพย์สินเลย เมื่อแบ่งทรัพย์สินแล้วถ้ายังมีหนี้สินอยู่อีกกฎหมายให้เป็นพับแก่เจ้าหนี้ คือ ให้เลิกล้มกันไป ซึ่งตรงนี้จะคล้ายกับกฎหมายล้มละลายในปัจจุบันคือ ถ้าภายหลังจากศาลสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้วถ้าเจ้าหนี้ไม่มาขอรับชำระหนี้ต่อเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ตามกำหนด เจ้าหนี้คนนั้นก็ไม่มีสิทธิรับส่วนแบ่งเฉลี่ยในทรัพย์สินของผู้ล้มละลาย ถ้าคดีล้มละลายนั้นเสร็จสิ้นไปโดยการประนอมหนี้ก็ดี โดยปลดล้มละลายก็ดี หรือโดยการยกเลิก

⁷ เอื้อน ขุนแก้ว. อ้างแล้ว. หน้า 58.

⁸ วิชามหาคุณ. อ้างแล้ว. หน้า 22.

การล้มละลายในบางกรณีก็ดี เจ้าหนี้ที่ไม่ได้ขอรับชำระหนี้ หนี้สินเหล่านั้นเจ้าหนี้ไม่อาจใช้สิทธิเรียกร้องของตน เรียกร้องเอาจากลูกหนี้ได้อีก แม้ต่อมาลูกหนี้จะพ้นจากล้มละลายไปแล้ว หนี้นั้นระงับ จึงเห็นได้ว่าคล้ายกับกฎหมายโบราณ บทที่ 51 พูดเกี่ยวกับการที่ลูกหนี้เป็นหนี้เขาต่อไป ยากจนลงจนเป็นทาสเขา ให้เอาตัวลูกหนี้ออกขาย แล้วเอาค่าตัวไปแบ่งให้กับเจ้าหนี้ทั้งปวง ตามสัญญาที่กู้หนี้เขามา หากเป็นหนี้คนไหนมากคนนั้นก็มีส่วนแบ่งมากหากเป็นหนี้คนไหนน้อยคนนั้นก็มีส่วนแบ่งน้อย และบทที่ 52 พูดเกี่ยวกับทหาร หรือข้าราชการฝ่ายพลเรือน ถ้าเป็นลูกหนี้เขาแล้วมีหนี้สินส่วนตัว เหลือแต่ตัวก็ให้เอาตัวมาขาย เมื่อขายได้เท่าใดก็ยกให้ราชการกึ่งหนึ่งอีก กึ่งหนึ่งแบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้ ใครเป็นโจทก์ได้สองส่วน นอกนั้นได้คนละส่วน ส่วนเจ้าหนี้ที่ไม่ได้เอาสัญญามาแสดงก็ไม่ให้ได้รับส่วนแบ่ง⁹

กฎหมายล้มละลายฉบับต่อมา ได้แก่ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะกู้หนี้ยืมสิน ร.ศ. 110 ยกเลิกกฎหมายลักษณะกู้หนี้ยืมสินเดิม เนื่องจากในสมัย ร.ศ. 110 บ้านเมืองเจริญมากขึ้น มีการติดต่อกับต่างประเทศ มีบริษัทห้างร้านเกิดขึ้นแล้ว หลักในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะกู้หนี้ยืมสินมีหลักสำคัญ ดังนี้

1) ลูกหนี้มีหนี้สินส่วนตัวจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือบริษัทก็ดี มีสิทธิร้องขอให้ศาลตั้งเจ้าพนักงานให้ไปตรวจและจัดการรวบรวมทรัพย์สินและบัญชีเพื่อล้มละลายชำระหนี้สินกัน ให้เสร็จสิ้น ไปเป็นการให้สิทธิแก่ลูกหนี้ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือบริษัทที่จะร้องขอให้ตัวเองล้มละลายได้

2) ระหว่างพิจารณา ศาลเห็นสมควร จะเรียกประกันจากลูกหนี้ก็ได้ แต่ห้ามกักขัง จำจอง เว้นแต่จะมีเหตุผลว่าลูกหนี้จะหลบหนี หรือยกย้ายทรัพย์ ในข้อนี้ได้กลับหลักในกฎหมายลักษณะกู้หนี้ยืมสินที่ให้เอาตัวลูกหนี้มาถ่วงขัง แชน้ำ ตากแดดตามพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะกู้หนี้ยืมสิน ร.ศ. 110 นี้ รู้สึกว่าลูกหนี้ไม่มีสภาพเป็นทรัพย์สินต่อไปแล้ว

3) เมื่อเจ้าพนักงานจัดการล้มละลายเสนอบัญชีต่อศาลให้ศาลแบ่งเฉลี่ยแก่เจ้าหนี้มากและน้อยตามส่วน เมื่อได้แบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้แล้ว ให้ศาลพิพากษาว่าลูกหนี้ล้มละลายให้หนี้เสร็จสิ้นไปครั้งหนึ่ง แล้วหนี้เป็นอันเลิกกัน

ในกฎหมายฉบับนี้เมื่อลูกหนี้ขอให้ศาลสั่งให้ตนล้มละลาย ศาลก็จะสั่งให้เจ้าพนักงานไปจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้เอามาแบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้ให้เสร็จสิ้น ไปขั้นหนึ่งก่อน หลังจากนั้นศาลจึงมีคำพิพากษาแสดงว่าลูกหนี้ล้มละลาย เมื่อศาลพิพากษาว่าลูกหนี้ล้มละลายแล้ว ก็แสดงว่าหนี้สินของผู้ล้มละลายนั้นเป็นอันชำระเสร็จสิ้นไปเท่าที่ทรัพย์สินมีอยู่ แล้วคดีก็เป็นอันเสร็จไป แต่คดีล้มละลายเสร็จไปแล้วตามกฎหมายล้มละลาย ร.ศ.110 นี้ มีข้อยกเว้นว่าหนี้สินของเจ้าหนี้จะ

⁹ สมศักดิ์ เอี่ยมพลับใหญ่. (2553). *เกร็ดกฎหมายล้มละลาย*. กรุงเทพฯ: บัณฑิตอักษร. หน้า 16.

ไม่ระงับไป ถ้าหากปรากฏเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ข้อนี้ในภายหลัง ได้แก่ ลูกหนี้ทำการทุจริต ปิดบังเอาทรัพย์สินไว้ ลูกหนี้ทำการฉ้อโกงอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเจ้าหนี้ยังไม่ทราบในเวลาศาลพิจารณาคดีล้มละลาย และลูกหนี้มีทรัพย์สินอีกภายหลังจากการล้มละลาย สำหรับข้อนี้การที่ลูกหนี้มีทรัพย์สินอีกภายหลังจากการล้มละลาย เจ้าหนี้ก็ยังสามารถบังคับได้อีก ซึ่งจะตรงกันข้ามกับกฎหมายล้มละลาย ร.ศ. 110 เมื่อแบ่งทรัพย์สินกันแล้วหนี้ที่เหลืออยู่ให้เป็นพับแก่เจ้าหนี้¹⁰

หลังจากนั้นก็มีกฎหมายล้มละลาย ฉบับที่ 3 ร.ศ. 127 เรียกชื่อว่า “พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 127” ซึ่งเป็นครั้งแรกที่ใช้ชื่อว่ากฎหมายล้มละลาย ในกฎหมายฉบับนี้มีหลักเกณฑ์สำคัญอยู่ๆ ดังนี้

1) เจ้าหนี้ฝ่ายเดียวมีสิทธิฟ้องขอให้ลูกหนี้ล้มละลาย ซึ่งจะต่างจากกฎหมายลักษณะ กู้หนี้ยืมสิน ร.ศ. 110 ที่ลูกหนี้สามารถขอให้ตนล้มละลายได้ แต่ตามกฎหมายฉบับนี้กลับให้เจ้าหนี้เพียงฝ่ายเดียวฟ้องลูกหนี้

2) จำนวนหนี้จะต้องมีตั้งแต่ 1,000 บาทขึ้นไป และต้องเป็นหนี้แน่นอน จึงเห็นได้ว่าหลักเกณฑ์ในการกำหนดหนี้ขั้นต่ำจะเริ่มเกิดขึ้นในกฎหมายฉบับนี้ ซึ่งจำนวนหนี้ขั้นต่ำ 1,000 บาท นี้ยังอยู่ในกฎหมายล้มละลาย ร.ศ. 130 และมีในกฎหมายล้มละลาย พ.ศ. 2483 อีก แล้วจึงมาแก้ไข โดยพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2511 จาก 1,000 บาท เป็น 30,000 บาท แก้ไขพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2526 แก้ไขจำนวนหนี้ขั้นต่ำเป็นไม่น้อยกว่า 50,000 บาท สำหรับลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดา และไม่น้อยกว่า 500,000 บาท สำหรับลูกหนี้ที่เป็นนิติบุคคล ในปัจจุบันได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติล้มละลาย (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2542 แก้ไขจำนวนหนี้ขั้นต่ำเป็นไม่น้อยกว่า 1,000,000 บาท สำหรับลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดา และไม่น้อยกว่า 2,000,000 บาท สำหรับลูกหนี้ที่เป็นนิติบุคคล

3) ยอมให้ลูกหนี้แสดงหลักฐานประกอบคำต่อสู้ของตนภายในสิบวันว่าสามารถชำระหนี้ได้ ถ้าลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ทั้งหมด ก็ให้ศาลมีคำสั่งให้ลูกหนี้ล้มละลายที่กฎหมายเขียนแบบนี้เนื่องจากคนอื่นฟ้องให้ลูกหนี้ล้มละลาย เพราะฉะนั้นจึงให้โอกาสลูกหนี้ต่อสู้คดี ซึ่งจะต่างจากพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะ กู้หนี้ยืมสิน ร.ศ. 110 ลูกหนี้ขอให้ตัวเองล้มละลาย จึงไม่มีข้อนี้ที่ให้อ้างแสดงหลักฐานต่อสู้

4) เมื่อลูกหนี้ถูกพิพากษาให้ล้มละลายให้ศาลบังคับให้ลูกหนี้ส่งบัญชีทรัพย์สินหนี้สิน และเอกสารสำคัญแก่เจ้าพนักงานทั้งให้ทำคำชี้แจงเกี่ยวกับทรัพย์สินของตัวเอง และอาจจะถูกไต่สวนเกี่ยวกับทรัพย์สินตามที่เห็นสมควรก็ได้ ในข้อนี้กฎหมายล้มละลายในปัจจุบันก็ยังใช้อยู่

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 21-22.

5) ศาลมีอำนาจสั่งว่า การโอนทรัพย์สินหรือการใช้หนี้ของลูกหนี้ อันทำให้เจ้าหนี้เสียเปรียบ เป็นอันใช้ไม่ได้ ข้อนี้เดิมไม่มี แต่หลักในข้อนี้ปัจจุบันยังใช้อยู่ แต่เป็นการให้อำนาจศาลว่าศาลมีอำนาจที่จะเพิกถอนการโอนนั้นเสียได้

6) ศาลต้องบังคับคดีตามคำสั่งที่ให้ล้มละลายทันที แม้มีอุทธรณ์อยู่ที่ตาม เว้นแต่ห้ามมิให้เฉลี่ยทรัพย์สินจนกว่าคดีจะถึงที่สุด

โดยพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 (ฉบับปัจจุบัน) และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมมาแล้วนับถึงปัจจุบัน รวม 7 ครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์ในการแก้ไขเพิ่มเติมและสาระสำคัญ ที่แก้ไขเพิ่มเติมตามที่ปรากฏในหมายเหตุของแต่ละพระราชบัญญัติ คือ

(1) พระราชบัญญัติล้มละลาย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2511

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากค่าของเงินในปัจจุบันแตกต่างไปจากเมื่อสมัยก่อนเป็นอันมาก จึงควรแก้ไขกำหนดจำนวนหนี้ที่จะฟ้องคดีล้มละลายให้สูงขึ้น กับแก้ไขจำนวนเงินวางศาลและค่าธรรมเนียมบางอย่างให้เหมาะสม และโดยที่บทบัญญัติเกี่ยวกับการขอเพิกถอนการกระทำของลูกหนี้เกี่ยวกับทรัพย์สินยังไม่รัดกุม จึงสมควรแก้ไขด้วย

(2) พระราชบัญญัติล้มละลาย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2526

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันได้กำหนดเกี่ยวกับจำนวนเงินที่ เจ้าหนี้มีสิทธิจะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายได้จะต้องเป็นหนี้ไม่น้อยกว่าสามหมื่นบาทและเนื่องจากในปัจจุบันค่าของเงินบาทตกต่ำลงมาก สมควรกำหนดจำนวนเงินที่เจ้าหนี้จะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายได้

(3) พระราชบัญญัติล้มละลาย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2541

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากบทบัญญัติบางมาตราของพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน โดยเฉพาะเมื่อลูกหนี้ที่เป็นนิติบุคคลประสบปัญหาสภาพคล่องทางการเงินชั่วคราวอันควรได้รับความช่วยเหลือทางการเงินจากผู้ประสงค์ จะให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ลูกหนี้ เพื่อให้ลูกหนี้มีโอกาสได้ฟื้นฟูกิจการ แต่ เนื่องจาก มาตรา 94 (2) แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 บัญญัติให้เจ้าหนี้ที่ยอมให้ลูกหนี้ก่อนขึ้น โดยรู้อยู่แล้วว่าลูกหนี้มีหนี้สินพันตัวไม่มีสิทธิขอรับชำระหนี้ให้คดีล้มละลายอันเป็นเหตุให้ไม่มีสถาบันทางการเงิน หรือเอกชนรายใด ยินยอมให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ลูกหนี้ที่ประสบปัญหาสภาพคล่องทางการเงินชั่วคราว ลูกหนี้จึงต้องตกเป็นบุคคลล้มละลายทั้งๆ ที่กิจการของลูกหนี้อยู่ในสภาพที่จะฟื้นฟูได้ หากได้รับความช่วยเหลือทางการเงินสมควรที่จะมีบทบัญญัติคุ้มครองการให้ ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ลูกหนี้ที่ประสบปัญหาสภาพคล่องทางการเงินชั่วคราว เพื่อให้ลูกหนี้มีโอกาสได้ฟื้นฟูกิจการได้ซึ่งจะช่วยเจ้าหนี้

ให้มีโอกาสรับชำระหนี้้อย่าง เป็นธรรมด้วย อันจะเป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจและการค้าของประเทศ ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

(4) พระราชบัญญัติล้มละลาย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2541

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ เนื่องจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยล้มละลายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันซึ่งกำหนดจำนวนเงินที่เจ้าหนี้มีสิทธิจะฟ้องลูกหนี้ให้ล้มละลายได้ รวมทั้งจำนวนเงินที่ต้องวางประกันค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียมในชั้นตอนต่างๆ และราคาของทรัพย์สินที่ได้รับยกเว้น ไม่ต้องนำมาแบ่งให้แก่เจ้าหนี้ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว ไม่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันสมควรแก้ไขให้เหมาะสม รวมทั้งบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินซึ่งได้รับยกเว้นไม่ต้องนำมาแบ่งให้แก่เจ้าหนี้ และมาตรการในการรวบรวมและจำหน่ายทรัพย์สินที่กำหนดไว้ยังไม่ครอบคลุมถึงสามี่ของลูกหนี้ นอกจากนี้ บทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยล้มละลายในส่วนที่เกี่ยวกับการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้และกระบวนการล้มละลายบางประการยังไม่เอื้ออำนวยต่อการแก้ไขปัญหาการดำเนินธุรกิจ จึงสมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติว่าด้วยกระบวนการฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับการลงมติยอมรับแผนฟื้นฟูกิจการ การใช้ดุลพินิจของ ศาลในการเห็นชอบด้วยแผนอำนาจของผู้บริหาร แผนเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ การปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับการเพิกถอนนิติกรรมที่ได้กระทำไปแล้วในกระบวนการล้มละลาย และกระบวนการฟื้นฟูกิจการนอกจากนั้น ได้แก้ไขในเรื่องลำดับบุริมสิทธิในคดีล้มละลาย โดยกำหนดให้เงินที่ลูกจ้างมีสิทธิได้รับเพื่อการทำงานที่ได้ทำให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นนายจ้างมีลำดับบุริมสิทธิเดียวกันกับเงินค่าภาษีอากร และเนื่องจากการจัดตั้งศาลล้มละลายเพื่อพิจารณาคดีล้มละลายโดยเฉพาะสมควรยกเลิกบทบัญญัติในกฎหมายว่าด้วยล้มละลายให้สอดคล้องกับกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย รวมทั้งเพิ่มบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญ บัญญัติรับรองไว้ด้วย จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

(5) พระราชบัญญัติล้มละลาย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พ.ศ. 2543

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่มาตรา 275 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประกอบกับกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนดให้สำนักงานศาลยุติธรรมเป็นหน่วยงานธุรการอิสระของศาลยุติธรรม แต่มิได้กำหนดให้กรมบังคับคดีเป็นหน่วยงานธุรการของศาลยุติธรรม กรมบังคับคดีจึงยังอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงยุติธรรม ดังนั้น สมควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ในส่วนที่เกี่ยวกับสถานะของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

(6) พระราชบัญญัติล้มละลาย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2547

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่บทบัญญัติของกฎหมายว่าด้วยล้มละลายในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดให้ลูกหนี้พ้นจากการล้มละลายโดยผลของกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ยังขาดความชัดเจนทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับผลของการพ้นจากการล้มละลาย โดยเฉพาะการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้ อย่างไรก็ตาม หลักการของบทบัญญัติในเรื่องนี้เป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยให้บุคคลล้มละลายที่สุจริตได้มีโอกาสพ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลายสมควรคงหลักการดังกล่าวไว้ โดยยกเลิกบทบัญญัติเดิมและนำมากำหนดเพิ่มเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการปลดจากล้มละลายโดยผลของกฎหมาย นอกจากนี้บทบัญญัติที่กำหนดให้บุคคลล้มละลายอาจร้องขอให้ศาลมีคำสั่งปลดจากล้มละลายได้ซึ่งใช้บังคับในปัจจุบันนั้น ยังขาดความชัดเจนแน่นอน ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลแต่ละกรณี จึงสมควรแก้ไขหลักเกณฑ์ที่ศาลจะสั่งปลดจากล้มละลายให้ชัดเจน เพื่อเป็นหลักประกันแก่บุคคลล้มละลายว่า หากดำเนินการตามที่กฎหมายกำหนดแล้วจะสามารถได้รับการปลดจากล้มละลาย และเพื่อให้บทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับค่าธรรมเนียมในคดีล้มละลายที่ใช้บังคับอยู่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบันสมควรปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

(6.1) เพื่อให้มีการแก้ไขปัญหาให้แก่เจ้าหนี้ในการที่ลูกหนี้มีหนี้สินส่วนตัว

(6.2) เพื่อให้มีการดำเนินการเพื่อการชำระสะสางหนี้สินให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ของลูกหนี้

(6.3) เพื่อป้องกันไม่ให้ลูกหนี้ก่อหนี้สินอีกต่อไปโดยจัดให้ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลาย โดยไม่อาจใช้สิทธิของตนได้เท่าเทียมกับบุคคลอื่น

(6.4) เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินของลูกหนี้ให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้

(6.5) เพื่อให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินโดยเร็ว และอาจสามารถกลับมาตั้งตัวใหม่ได้

(6.6) เพื่อให้การคุ้มครองสังคมไม่ให้เกิดความเสียหายจากการที่บุคคลล้มละลายอาจก่อหนี้สินต่อไปอีก¹¹

ดังนั้นอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า กฎหมายล้มละลาย เป็นกฎหมายทั้งสารบัญญัติและวิธีบัญญัติแขนงหนึ่ง ซึ่งบัญญัติถึงกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย ตั้งแต่เงื่อนไขการขอให้ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลาย วิธีการขอให้ลูกหนี้เป็นบุคคลล้มละลาย การขอให้พิทักษ์ทรัพย์สินลูกหนี้ ซึ่งมีทั้ง

¹¹ ภูมิ โชคเหมาะ. (2548). *เอกสารประกอบการบรรยายกฎหมายล้มละลายเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 30-35.

พิทักษ์ทรัพย์ชั่วคราวและพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาด การประนอมหนี้ รวมทั้งการขอฟื้นฟูกิจการของลูกหนี้ โดยมีประวัติความเป็นมาตลอดจนวิวัฒนาการอันยาวนานตามยุคตามสมัย โดยปัจจุบัน ประเทศไทย มีกฎหมายล้มละลายที่ใช้อยู่คือพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 ซึ่งได้มีการแก้ไขปรับปรุงตาม สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในการบัญญัติกฎหมายดังกล่าวนี้ ประเทศไทยได้นำการวางหลักกฎหมายส่วนใหญ่มาจากกฎหมายล้มละลายของต่างประเทศการ บังคับใช้กฎหมายล้มละลาย จะต่างจากการบังคับใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เนื่องจาก กฎหมายล้มละลายเป็นเพียงการบังคับใช้เพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้จาก ลูกหนี้อย่างแน่นอนและเท่าเทียมกัน และมีลักษณะที่เปิดช่องให้มีการเจรจาประนีประนอมกัน มากกว่ากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งมุ่งระงับข้อพิพาททางแพ่งที่มีการโต้แย้งสิทธิกันเพื่อให้ เจ้าหนี้ชนะคดีและบังคับเอาจากลูกหนี้เพียงอย่างเดียว

2.2 วิวัฒนาการของการหลุดพ้นจากการล้มละลาย

กฎหมายล้มละลาย คือ กฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อจัดการชำระสะสางหนี้สิน หรือหนี้เงิน ของบุคคลที่มีหนี้สินส่วนตัว จึงกล่าวได้ว่าการติดตามหนี้สินเป็นหลักการเบื้องต้นของระบบ ล้มละลายที่ว่า กำหนดให้มีการเก็บรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้และจัดสรรแบ่งปันด้วยความเป็นธรรม ให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลาย (Pari Passu) ส่วนการหลุดพ้นจากหนี้สินตามระบบล้มละลายได้พัฒนาจาก การลงโทษลูกหนี้อย่างรุนแรงมาสู่การให้อภัย (Forgiveness) หลักการที่สำคัญสูงสุดของกฎหมาย ล้มละลาย คือ หลักที่ประสงค์ให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้เสมอภาคทั่วหน้ากัน หมายถึง หลักความ เท่าเทียมกัน และได้รับส่วนแบ่งในอัตราที่เสมอหน้ากันในกองทรัพย์สินของลูกหนี้ (The Assets of Insolvents) ระหว่างเจ้าหนี้ด้วยกัน

2.2.1 หลักการล้มละลาย ร.ศ.130

พระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ.130 ถือได้ว่าเป็นกฎหมายล้มละลายของไทยฉบับแรกที่ได้ มีการบัญญัติเรื่องการหลุดพ้นจากการล้มละลายของบุคคลล้มละลายไว้ซึ่งการหลุดพ้นจากการ ล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 มีอยู่ด้วยกัน 2 ประการ

1) เมื่อศาลมีคำสั่งให้ยกเลิกคดี (Annulment of Bankruptcy) ซึ่งตามพระราชบัญญัติ ล้มละลาย ร.ศ.130 บัญญัติให้ศาลมีอำนาจในการสั่งให้ยกเลิกคดีได้ด้วยเหตุ 3 ประการ คือ

(1) เมื่อเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์จัดขึ้น หรือละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ มีหน้าที่ระวังประ โยชน์และช่วยเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ (ปัจจุบันเรียกว่า เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์) โดยเต็มความสามารถในการที่จะจำหน่ายทรัพย์สินของผู้ต้องล้มละลาย และเป็นผู้ต้องรับผิดชอบ

ในบรรดาค่าธรรมเนียมค่าเสียหาย และค่าใช้จ่ายใดๆ ในคดีล้มละลายนั้น ถ้าเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ขัดขืน หรือละเลยไม่ช่วยเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ในการที่จะว่าคดีล้มละลายนั้นต่อไปและไม่นำเงินมาวางประกัน เจ้าพนักงานรักษาทรัพย์มีอำนาจตั้งเจ้าหนี้คนอื่นเป็นธุระจัดการว่าคดีล้มละลายนั้นต่อไป กล่าวคือ เป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์แทนโจทก์เดิมได้ตามมาตรา 10 (2) หรือที่ประชุมเจ้าหนี้ตกลงตั้งเจ้าหนี้อื่นเป็นเจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์แทนโจทก์เดิมก็ได้ ตามมาตรา 10 (3) แต่ถ้าภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ขัดขืน หรือละเลยดังที่กล่าวมาข้างต้น และไม่มีเจ้าหนี้อื่นที่สามารถและเต็มใจที่จะทำหน้าที่เจ้าหนี้ผู้เป็นโจทก์ต่อไปเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์มีอำนาจที่จะรายงานต่อศาล เมื่อศาลพิจารณาแล้ว ได้รับความตามที่เจ้าพนักงานรักษาทรัพย์รายงาน ศาลมีอำนาจที่จะสั่งยกเลิกคดีล้มละลายนั้น เสียหรือจะมีคำสั่งอย่างอื่นประการใดตามที่ศาลเห็นสมควรตามมาตรา 10 (4)¹²

(2) ผู้ล้มละลายใช้หนี้เต็มจำนวนแล้ว เมื่อคดีปรากฏเป็นที่พอใจของศาลว่าหนี้สินของผู้ล้มละลายได้ใช้เต็มจำนวนแล้ว ก็ให้ศาลมีคำสั่งยกเลิกคดีล้มละลายนั้นเสีย และมีคำสั่งในเรื่องค่าธรรมเนียมประการใดๆ ตามที่เห็นสมควรก็ได้ ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ.130 มาตรา 26 (3) ซึ่งผู้ล้มละลายเองหรือเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์จะเป็นผู้ร้องขอต่อศาลก็ได้เมื่อได้ชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้โดยเต็มจำนวน รวมทั้งบรรดาค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายต่างๆ ในคดีล้มละลาย ถ้ามีทรัพย์สินของผู้ล้มละลายเหลืออยู่อีกผู้ล้มละลายก็มีสิทธิรับคืนไปจากเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์¹³

(3) มีการตกลงหนี้ตามพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 มาตรา 62 (1) บัญญัติว่า เมื่อศาลเห็นชอบด้วยการตกลงหนี้แล้วให้ศาลมีอำนาจสั่งยกเลิกคดีล้มละลายนั้นเสีย และให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินโอนมาอยู่กับลูกหนี้หรือผู้หนึ่งผู้ใด โดยจะมีข้อบังคับ หรือข้อตกลงอย่างหนึ่งอย่างใดตามแต่ศาลจะเห็นสมควรก็ได้

การยกเลิกคดีเนื่องจากการตกลงหนี้ในส่วนรับผิดชอบของลูกหนี้เมื่อยกเลิกคดีย่อมเป็นไปตามข้อตกลงหนี้ซึ่งศาลได้สั่งเห็นชอบด้วย ส่วนทรัพย์สินที่มีอยู่แล้วจะตกอยู่แก่ผู้ใดต่อไปก็ต้องแล้วแต่ข้อกำหนดแห่งการตกลงหนี้ ถ้าไม่มีและศาลก็ไม่ได้กล่าวไว้ต้องถือว่าทรัพย์สินตกกลับคืนแก่ลูกหนี้เมื่อลูกหนี้ได้ชำระค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่าย และค่าภาระติดพันต่างๆ ที่จะต้องชำระก่อนแล้ว เจ้าพนักงานรักษาทรัพย์จะต้องมอบให้ลูกหนี้เข้าครอบครองทรัพย์สินต่อไป

ในเรื่องการยกเลิกคดีเพราะการตกลงหนี้ นั้น ศาลมีอำนาจกลับคำพิพากษาให้ลูกหนี้ล้มละลายอีก และยกเลิกการตกลงหนี้เสียได้ ถ้าถึงกำหนดเวลาชำระเงินแล้วลูกหนี้ไม่ใช้ตามงวดที่ได้ตกลงกันก็ดี หรือปรากฏแก่ศาลว่าการที่ศาลมีคำสั่งเห็นชอบด้วยนั้นเป็นไป โดยการหลอกลวง

¹² สารนัยประศาสน์, หลวง. (2483). *กฎหมายลักษณะล้มละลาย*. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง. หน้า 279-280.

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 280-281.

ทุจริตอย่างหนึ่งอย่างใดแต่ไม่ทำให้เสื่อมเสียแก่การอย่างใดที่ได้กระทำไปแล้วและใช้ได้ตาม ข้อตกลงนั้นนั้น ตามมาตรา 66 (13) แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130

ผลของคำสั่งยกเลิกคดี ทำให้ลูกหนี้กลับมีสิทธิครอบครองทรัพย์สินของตนตามเดิม เพราะไม่มีการล้มละลายอยู่แล้ว แต่การใดๆ ที่เจ้าพนักงานรักษาทรัพย์หรือผู้ซึ่งได้รับมอบอำนาจ จากเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์หรือศาลได้กระทำไปแล้วก็ยังคงใช้ได้ตามกฎหมาย เช่น การที่เจ้า พนักงานรักษาทรัพย์ได้ขายทรัพย์สินไปการขายนั้นก็ยังเป็นอันใช้ได้อยู่ ลูกหนี้จะได้คืนแต่ในรูปของ เงินที่ขายทรัพย์สินหรือคืนเป็นทรัพย์สินที่ยังคงเหลืออยู่¹⁴

2) เมื่อศาลมีคำสั่งให้พ้นจากคดีล้มละลายพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 ได้เปิด โอกาสให้ลูกหนี้ร้องขอให้ศาลมีคำสั่งให้ตนพ้นจากคดีล้มละลายได้ แต่ก็ได้บัญญัติเหตุบางประการ ไว้เพื่อที่ศาลสามารถปฏิเสธไม่สั่งให้พ้นจากคดีโดยเด็ดขาด หรือพ้นจากคดีโดยกำหนดเงื่อนไข หรือเงื่อนไขเวลาไว้ก็ได้ หลังจากศาลได้พิจารณาจากข้อเท็จจริง แล้วหากได้ความเป็นประการใดศาล ก็ย่อมมีคำสั่งอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ได้

- (1) ไม่ยอมให้พ้นคดี
- (2) ให้งดการพ้นจากคดีไว้ก่อน
- (3) อนุญาตให้พ้นจากคดีโดยไม่มีเงื่อนไข
- (4) อนุญาตให้พ้นจากคดีโดยเด็ดขาด

ผลของการพ้นจากคดี กล่าวคือ ผู้ล้มละลายพ้นจากความรับผิดชอบในหนี้สินที่เจ้าหนี้อาจ พิสูจน์ได้ตั้งแต่นั้นไปแต่เป็นการพ้นจากการล้มละลายเฉพาะแต่ตัวทรัพย์สินที่ได้มาหรือมีขึ้นภายหลัง เมื่อพ้นจากคดีแล้ว ส่วนทรัพย์สินที่มีอยู่ซึ่งตกอยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ตาม กฎหมายล้มละลายแล้วนั้น ยังคงอยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ต่อไป และคดีล้มละลาย ก็ไม่ได้ยกเลิกแต่อย่างใด¹⁵

ผู้ล้มละลายที่ศาลมีคำสั่งให้พ้นจากคดีแล้ว ยังคงมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยเหลือเจ้าพนักงาน รักษาทรัพย์ตามแต่ที่เจ้าพนักงานรักษาทรัพย์จะต้องการในการจำหน่ายและแบ่งทรัพย์สินของ ผู้ล้มละลาย ถ้าผู้ล้มละลายฝ่าฝืนละเลยไม่กระทำการดังกล่าวก็ย่อมมีความผิดฐานละเมิดอำนาจศาล ตามมาตรา 29 (1) แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความแพ่ง มาตรา 33

¹⁴ สारนัยประศาสน์, หลวง. อ้างแล้ว. หน้า 278-280.

¹⁵ สारนัยประศาสน์, หลวง. อ้างแล้ว. หน้า 313.

คำสั่งให้พ้นจากคดีไม่ทำให้ผู้ล้มละลายหลุดพ้นจากหนี้สินและความรับผิดชอบต่อไปนี้

(1) หนี้สินหรือความรับผิดชอบตามหนังสือทณฑ์บนที่ได้ทำไว้ต่อเจ้าพนักงานหรือหนี้สินความรับผิดชอบซึ่งรัฐบาลหรือผู้หนึ่งผู้ใดมีอำนาจฟ้องผู้ล้มละลายฐานฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยภาษีอากรต่างๆ ไม่ว่าในแผนกใดๆ หรือหนี้สิน ความรับผิดชอบตามหนังสือประกันตัวผู้หนึ่งผู้ใดที่หาว่าได้กระทำความผิดต่อบทบัญญัติดังกล่าวนั้นๆ เว้นแต่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังจะได้ให้อนุญาตเป็นหนังสือยินยอมให้หลุดพ้น

(2) หนี้สินหรือความรับผิดชอบอันไม่อาจพิสูจน์ได้ในคดีล้มละลาย

(3) หนี้สินหรือความรับผิดชอบซึ่งได้เกิดขึ้นด้วยความทุจริตหรือ โกงก็ดี หรือซึ่งเจ้าหนี้ได้ยินยอมปล่อยให้เป็นหนี้สินต่อมาด้วยความทุจริตหรือ โกงก็ดี โดยผู้ล้มละลายเป็นผู้เกี่ยวข้องสมรู้ในการทุจริตหรือ โกงนั้นด้วย

คำสั่งให้พ้นจากคดีนั้น ทำให้ผู้ล้มละลายหลุดพ้นจากบรรดาหนี้สินอื่นๆ ทั้งหมด ซึ่งเป็นหนี้ที่อาจพิสูจน์ได้ในคดีล้มละลายเว้นกรณีทีกล่าวข้างต้น และถือว่าเป็นพยานหลักฐานที่มีความแน่นอนว่าลูกหนี้เป็นผู้ล้มละลายจริง กล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องนำสืบถึงคำพิพากษาที่ให้ลูกหนี้เป็นผู้ล้มละลายซ้ำอีก และให้ถือว่า การพิจารณาพิพากษาต่างๆ ที่ได้ทำมาในคดีล้มละลายนั้น ได้กระทำมาโดยชอบด้วยกฎหมายทุกประการ ถ้าต่อมากลูกหนี้ที่ศาลได้สั่งให้พ้นจากการล้มละลายนั้น ถูกเจ้าหนี้คนใดฟ้องเป็นจำเลยด้วยเรื่องหนี้สินที่ลูกหนี้หลุดพ้นดังกล่าวมาแล้วนั้น ลูกหนี้ก็มีอำนาจที่จะต่อสู้คดีว่าอำนาจฟ้องร้องหนี้สินในคดีนั้น ได้เกิดขึ้นก่อนลูกหนี้ได้รับคำสั่งให้พ้นจากคดีล้มละลาย และมีอำนาจที่จะนำสืบถึงพระราชบัญญัติล้มละลายนี้ และเหตุผลที่ได้เป็นมานั้นใช้เป็นพยานหลักฐานได้ตามมาตรา 29 (4) แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130

คำสั่งให้พ้นจากคดีซึ่งมีผลทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากหนี้สินหรือความรับผิดชอบนั้นย่อมมีผลเป็นการเฉพาะตัวผู้ล้มละลายที่พ้นจากคดีเท่านั้น จะไม่ทำให้บุคคลที่มีฐานะดังต่อไปนี้หลุดพ้นจากความรับผิดไปด้วยเมื่อผู้ล้มละลายถูกฟ้องเป็นคดีล้มละลาย ได้แก่

- (1) ผู้ซึ่งเป็นหุ้นส่วนกับผู้ล้มละลาย
- (2) ผู้ซึ่งเก็บรักษาจัดการทรัพย์สินร่วมกับผู้ล้มละลาย
- (3) ผู้ซึ่งต้องร่วมรับผิดกับผู้ล้มละลาย
- (4) ผู้ซึ่งได้ทำสัญญาร่วมกับผู้ล้มละลาย
- (5) ผู้ค้ำประกันหรือคล้ายประกันของผู้ล้มละลาย

ดังที่กล่าวมาแต่ต้นแล้วว่า ผู้ล้มละลายที่ศาลมีคำสั่งให้พ้นจากคดีแล้วนั้น ย่อมมีหน้าที่ที่ต้องช่วยเหลือเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ตามแต่เจ้าพนักงานจะต้องการในการจำหน่าย และแบ่งทรัพย์สินของผู้ล้มละลาย อันอยู่ในอำนาจของเจ้าพนักงานรักษาทรัพย์ หากผู้ล้มละลายละเลยไม่ทำการ

ดังกล่าว ศาลก็มีอำนาจให้ถอนคำสั่งให้พ้นจากคดีได้เมื่อศาลเห็นสมควร แต่การถอนเช่นว่านี้ ไม่เป็นการลบล้าง หรือทำให้เสียหายต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ได้กระทำไปแล้วในเวลาที่มีคำสั่งให้พ้นคดี ตามมาตรา 29 (1) แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย ร.ศ. 130¹⁶

2.2.2 หลักการล้มละลายในปัจจุบัน

การประนอมหนี้นั้นมี 2 กรณี คือ การประนอมหนี้ก่อนล้มละลาย และการประนอมหนี้ ภายหลังก่อล้มละลาย การพ้นจากการล้มละลายตามมาตรา 35 เป็นหลักการใหม่ที่ทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากการล้มละลายได้เร็วขึ้น และสะดวกกว่ากรณีหลุดพ้นจากการล้มละลายตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ซึ่งบัญญัติว่า บรรดาคดีล้มละลายที่ศาลมีคำพิพากษาให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเป็นบุคคลล้มละลาย และหนี้อันเป็นมูลเหตุที่ฟ้องล้มละลายไม่มีลักษณะเป็นการทุจริต ให้ลูกหนี้พ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลายเมื่อครบสามปี นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาให้เป็นบุคคลล้มละลายและให้นำบทบัญญัติของมาตรา 76 และมาตรา 77 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

2.3 แนวคิดในการปลดจากล้มละลายตามกฎหมายของประเทศไทย

กฎหมายของประเทศไทยนั้นมีที่มาจากตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาโดยรวมอยู่ในกฎหมายลักษณะกู้หนี้ยืมสินได้แยกเป็นกฎหมายลักษณะพิเศษ¹⁷ วัตถุประสงค์ก็เพื่อเร่งรัดหนี้สินยิ่งกว่าประโยชน์ทางการค้า จะเห็นว่าในอดีตนั้นวัตถุประสงค์ในการตรากฎหมายล้มละลายก็เพื่อป้องกันผลประโยชน์ของเจ้าหนี้ต่อลูกหนี้ซึ่งไม่สามารถใช้หนี้ได้เพราะการป้องกันเช่นนี้ทำให้ความเชื่อถือในระหว่างพ่อค้ามันคงและทำให้ประเทศนั้นเป็นที่น่าเชื่อถือของประเทศอื่นด้วย ในปัจจุบันนอกจากวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว กฎหมายล้มละลายยังมีวัตถุประสงค์ในการช่วยลูกหนี้เหล่านี้ให้มีโอกาสหลุดพ้นจากหนี้สินของตนบางส่วนโดยวิธีการประนอมหนี้ โดยการขอปลดจากการล้มละลาย หรือยกเลิกการล้มละลาย ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลผู้สุจริตและเป็นหนี้เหล่านั้นได้มีโอกาสตั้งตัวทำมาหากินใหม่ ในขณะที่เดียวกันกฎหมายล้มละลายก็มีบทบัญญัติที่บัญญัติถึงการลงโทษลูกหนี้ที่ทุจริต การลงโทษมีทั้งวิธีการในกฎหมายล้มละลายที่จะไม่อนุญาตหรือยอมให้ลูกหนี้ที่ทุจริตประนอมหนี้ได้ หรือขอปลดจากการล้มละลายได้แล้วก็ยังมิบบทบัญญัติในการลงโทษลูกหนี้ในทางอาญาด้วย หากทุจริตเกี่ยวกับการล้มละลาย¹⁸

¹⁶ สารนัยประศาสน์, หลวง. อ่างแล้ว. หน้า 315-316.

¹⁷ สารกิจปริษา, หลวง. (2507). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะล้มละลาย*. พระนคร: โรงพิมพ์นาเชือกการพิมพ์. หน้า 7.

¹⁸ ปริษา พานิชวงศ์. (2548). *คำอธิบายกฎหมายล้มละลาย*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ. หน้า 4.

กฎหมายล้มละลายของไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งรวมอยู่ในกฎหมายลักษณะกู้หนี้ ศักราช 1278 นั้น ต่อมาได้มีการแก้ไขวิพิจารณาที่เกี่ยวกับหนี้สินล้นพ้นตัว 3 ครั้ง เพื่อให้มีรูปแบบที่เหมาะสมกับเหตุการณ์สังคมในสมัยนั้นๆ ครั้งแรกแก้ไขเมื่อ ร.ศ. 110 เรียกว่า พระราชบัญญัติแก้ไขลักษณะกู้หนี้ ร.ศ. 110 และแก้ไขเรื่อยมาจนมีการแก้ไขโดยรัฐสภาอีกครั้งหนึ่ง เรียกว่า พระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 อันเป็นกฎหมายที่ใช้อยู่จนถึงปัจจุบันและจากการศึกษาพัฒนาการกฎหมายล้มละลายของไทยแล้วจะเห็นได้ว่า หลักการปลดจากการล้มละลายของประเทศไทยมีแนวคิดการให้โอกาสลูกหนี้เริ่มต้นใหม่ตามหลักของกฎหมายต่างประเทศ และมีความเป็นมาที่คล้ายคลึงกัน โดยวัตถุประสงค์หลักระยะแรก เป็นการป้องกันผลประโยชน์ของเจ้าหนี้ในกรณีลูกหนี้ไม่ใช่หนี้อันเป็นการคุ้มครองเจ้าหนี้แต่ฝ่ายเดียว กล่าวคือ ในกรณีที่ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ เจ้าหนี้ก็สามารถนำตัวลูกหนี้ ไปขายเป็นทาสได้เพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้คืน และต่อมาก็ให้บังคับชำระหนี้ได้เฉพาะทรัพย์สินเท่านั้น ห้ามนำตัวลูกหนี้ขายเป็นทาส และกฎหมายล้มละลายได้เปลี่ยนแปลงไปตามภาวะเศรษฐกิจของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายล้มละลายของประเทศไทย หรือต่างประเทศ ต่างก็คำนึงถึงความอยู่รอดของลูกหนี้ด้วย กล่าวคือ ต้องการให้ความคุ้มครองและช่วยเหลือลูกหนี้ให้หลุดพ้นจากหนี้สิน จึงมีการประนอมหนี้ขึ้นซึ่งกฎหมายโรมันมีการบัญญัติวิธีการประนอมหนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ลูกหนี้ล้มละลาย โดยวิธีลดจำนวนหนี้และยืดกำหนดเวลาชำระหนี้ ในยุคต่อมาเมื่อการค้ามีความเจริญขึ้น การล้มละลายของกิจการต่างๆ ก็เริ่มตามมาด้วย จึงมีการปลดจากการล้มละลายให้โอกาสลูกหนี้ได้เริ่มต้นใหม่และยังมีการใช้วิธีการประนอมหนี้เพื่อให้กระบวนการล้มละลายสิ้นสุดลงอีกทางหนึ่งด้วย

ทั้งนี้แนวความคิดการให้โอกาสลูกหนี้เริ่มต้นใหม่ และหลุดพ้นจากหนี้สินนั้นสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลายตามความเห็นของนักกฎหมายหลายท่าน เช่น หลวงนัยประศาสน์ เห็นว่าวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลายมีอยู่เพียง 3 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านที่เป็นประโยชน์แก่เจ้าหนี้ก็เพื่อให้เจ้าหนี้ทั้งหลายได้รับชำระหนี้โดยเสมอภาคตามส่วนโดยรวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด
- 2) ด้านที่เป็นประโยชน์แก่ลูกหนี้ก็เพื่อไม่ให้ลูกหนี้ถูกบีบบังคับเร่งรัดให้ชำระหนี้ไปด้วยความไม่เป็นธรรม และเพื่อให้โอกาสลูกหนี้ที่สุจริตมีโอกาสตั้งต้นชีวิตใหม่และสร้างตัวใหม่ได้
- 3) ด้านที่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะ เพื่อไม่ให้ลูกหนี้มีโอกาสไปหลอกลวงผู้อื่นอีก และมีบทลงโทษลูกหนี้และบุคคลอื่นที่ทุจริตด้วย¹⁹ เป็นต้น

บันทึกประกอบร่างพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 ได้ระบุถึงวัตถุประสงค์ของกฎหมายล้มละลายไว้ในหัวข้อ “ข้อสังเกตทั่วไป” ดังนี้

¹⁹ สารนัยประศาสน์, หลวง. (2512). “หลักการปฏิบัติตามกฎหมายล้มละลายที่เกี่ยวข้องกับศาล”. *คูสพาท*, หน้า 1-2.

- 1) ให้ความสะดวกและเสมอภาคแก่เจ้าหนี้โดยทั่วๆ ไป
- 2) ช่วยปลดปล่อยหนี้สินของลูกหนี้ที่สุจริต โดยวิธียกหนี้ หรือให้โอกาสประนอมหนี้ เพื่อตั้งตัวใหม่ได้
- 3) ให้ความปลอดภัยแก่ประชาชน ควบคุมจำกัดสิทธิของบุคคลล้มละลาย และลงโทษลูกหนี้ที่ทำการทุจริต²⁰

กล่าวโดยสรุป เห็นได้ว่า วัตถุประสงค์หลักของกฎหมายล้มละลายของไทยก็มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับนานาประเทศ ซึ่งมีหลักสากลอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ เพื่อคุ้มครองเจ้าหนี้ให้ได้รับความเป็นธรรมในการแบ่งทรัพย์สินของลูกหนี้ เพื่อคุ้มครองลูกหนี้ที่สุจริตให้มีโอกาสหลุดพ้นจากภาระหนี้สิน และสามารถก่อร่างสร้างตัวใหม่ และเพื่อคุ้มครองสาธารณชนไม่ให้ได้รับความเดือดร้อนจากการก่อหนี้สินของลูกหนี้อย่างไม่มีการสิ้นสุด

2.3.1 แนวคิดการให้โอกาสแก่บุคคลล้มละลายในการเริ่มต้นใหม่

เจตนารมณ์หลักที่สำคัญของกฎหมายล้มละลายในทุกประเทศ คือ การจัดการรวบรวมทรัพย์สินทั้งหมดที่ลูกหนี้มีอยู่มาทำการขายทอดตลาดเพื่อนำเงินมาชำระหนี้ที่ค้างหากขายหมดแล้วได้เงินไม่พอชำระหนี้ให้ถือว่าหนี้สิ้นสุดไปและกฎหมายล้มละลายไม่มีจุดมุ่งหมายในการลงโทษลูกหนี้ผู้มีหนี้สินพันตัวแต่อย่างใดและเป็นการป้องกันไม่ให้เจ้าหนี้เร่งรัดหนี้สินซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาสังคมหรือก่อการฆ่าตัวตาย กฎหมายจึงมุ่งที่จะจัดการปลดหนี้ให้แก่ลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาที่มีหนี้สินพันตัวเพื่อให้โอกาสบุคคลเหล่านั้นไปเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้ ส่วนลูกหนี้ที่เป็นนิติบุคคลนั้นเมื่อขายทรัพย์สินหมดแล้วก็ถือว่าสิ้นสภาพไป²¹

2.3.2 แนวคิดการให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์มีอำนาจรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้ที่มีอยู่ก่อนปลดจากล้มละลายเข้ากองทรัพย์สินของลูกหนี้ได้

แนวคิดนี้นั้นพิจารณาได้จากเจตนารมณ์ของกฎหมายวิเศษสภา จะเห็นได้ว่าการเพิ่มเรื่องการพ้นจากการล้มละลายโดยอัตโนมัติขึ้นมาก็เพื่อช่วยเหลือลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาให้หลุดพ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลายแต่โดยเร็ว โดยมีจุดมุ่งหมายให้ลูกหนี้ล้มละลายไปแต่ตัวส่วนทรัพย์สินก็ทิ้งไว้ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ดำเนินการจัดการแล้วนำเงินที่สามารถรวบรวมได้มาแบ่งให้แก่เจ้าหนี้ทั่วไป

²⁰ บัญชีประกอบร่างพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483, หนังสือเล่มที่ 328 ลำดับที่ 9. (คณะกรรมการกฤษฎีกา).

²¹ อมรรัตน์ วงษ์ประสิทธิ์. (2553). ปัญหาในการบังคับใช้บทบัญญัติว่าด้วยการปลดจากล้มละลายโดยผลของกฎหมาย. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า 22.

2.3.3 แนวคิดการขอให้ศาลมีคำสั่งหยุดนับระยะเวลาการปลดจากการล้มละลาย

ของบุคคลล้มละลายที่ไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นหลักที่ประเทศไทยได้นำหลักกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษมาใช้เป็นแบบอย่าง โดยกรมบังคับคดีผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายล้มละลาย เพื่อให้กฎหมายล้มละลายในส่วนนี้มีความเป็นสากลยิ่งขึ้นปรากฏอยู่ในมาตรา 81/1 ถึงมาตรา 81/4 แห่งพระราชบัญญัติล้มละลาย พุทธศักราช 2483 โดยในการพิจารณาสั่งให้หยุดนับระยะเวลาตามคำขอของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์นั้นจะพิจารณาจากการให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์ของบุคคลล้มละลายในการช่วยเหลือและรวบรวมทรัพย์สินของตน ซึ่งน่าจะมีความหมายไปในแนวทางเดียวกับกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษซึ่งต้องประกอบไปด้วย

- 1) การที่บุคคลล้มละลายมาให้การสอบสวนกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เมื่อได้รับหมายเรียก
- 2) บุคคลล้มละลายต้องปฏิบัติตามที่พระราชบัญญัติล้มละลายบัญญัติหรือไม่กระทำการอันอาจได้รับโทษตามพระราชบัญญัตินี้
- 3) บุคคลล้มละลายต้องไม่จงใจกระทำ หรืองดเว้นกระทำการใดๆ เพื่อประวิงกระบวนการพิจารณาคดีล้มละลาย
- 4) บุคคลล้มละลายไม่มีเจตนาปกปิด ยักย้าย ถ้ายโอน ชุกซ่อนทรัพย์สินของตนเพื่อไม่ให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้²²

ความใส่ใจของลูกหนี้ในการแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินของตนที่คงเหลืออยู่ ให้เฉลี่ยคืนแก่บรรดาเจ้าหนี้และการให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์เป็นสิ่งที่กฎหมายต้องการ โดยประสงค์จะช่วยเหลือบุคคลล้มละลายที่สุจริตและมุ่งลงโทษลูกหนี้ที่ไม่ได้นำพาเอาใจใส่ในการชำระสะสางทรัพย์สินของตน เพื่อแบ่งเฉลี่ยชำระให้แก่บรรดาเจ้าหนี้ทั้งหลาย อันเป็นการส่อเจตนาไม่สุจริต

2.4 ทฤษฎีที่ใช้ในการปลดบุคคลจากล้มละลาย

จากการศึกษากฎหมายล้มละลายของหลายประเทศ จะเห็นได้ว่าแนวคิดที่จะให้บุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวได้ปลดเปลื้องหนี้สิน และมีโอกาสเริ่มต้นใหม่ทางการเงินหลุดพ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลายนั้น มีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและใช้หลักในการพิจารณา ดังนี้

²² คำสั่งกรมบังคับคดีที่ 445/2549. เรื่องการปฏิบัติงานบังคับคดีล้มละลายในสำนวนกลาง ข้อ 13.5.

2.4.1 ทฤษฎีความร่วมมือของลูกหนี้ (The Debtors Cooperation Theory)

เป็นทฤษฎีแรกที่น่ามาใช้ในการปลดหนี้ โดยการปลดหนี้จะสร้างแรงจูงใจให้ลูกหนี้ให้ความร่วมมือกับทรีดีและเจ้าหนี้ทั้งหลายในการรวบรวมทรัพย์สิน และชำระบัญชีจากกองทรัพย์สินของลูกหนี้ให้สำเร็จลุล่วงไป โดยจะได้รับปลดหนี้ก็ต่อเมื่อลูกหนี้ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่มิฉะนั้นก็ปลดหนี้จะถูกปฏิเสธ

แนวความคิดการปลดหนี้ให้ลูกหนี้ก็ต่อเมื่อลูกหนี้ให้ความร่วมมือในการจัดการทรัพย์สินตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ นั้น ได้บัญญัติขึ้นครั้งแรกในบทบัญญัติว่าด้วยการปลดหนี้ในประเทศอังกฤษเมื่อปีคริสต์ศักราช 1705²³

2.4.2 ทฤษฎีอรรถประโยชน์ต่อสังคม (The Social Utility Theory)

การปลดหนี้ให้กับบุคคลที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างมาก เพราะไม่เพียงแต่กลุ่มเจ้าหนี้ที่จะได้รับชำระหนี้ แต่การปลดหนี้ก็ยังก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม

1) การปลดปล่อยลูกหนี้ให้เป็นอิสระจากภาระหนี้สิน เป็นสิ่งส่งเสริมให้ลูกหนี้ได้กลับเข้ามาสร้างประโยชน์ในระบบเศรษฐกิจได้เหมือนเดิม ซึ่งความจริงแล้วลูกหนี้จะไม่มีแรงจูงใจที่จะกลับเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจอีก เพราะลูกหนี้ได้ยึดเอาผลประโยชน์ที่ลูกหนี้หามาได้ไปจนกว่าจะชำระหนี้เสร็จสิ้นโดยผ่านกระบวนการทางกฎหมาย เช่น Garnish ment

2) Fabric of society argument ลูกหนี้ที่มีหนี้สินล้นพ้นตัวนั้นมีบทบาทเป็นทั้งผู้ที่ให้ความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม เช่น ครอบครัว หรือ พนักงาน และในขณะเดียวกันก็เป็นผู้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ภาระหนี้สินล้นพ้นตัวทำให้สังคมต้องรับภาระเพิ่มมากขึ้น ซึ่งทฤษฎีนี้ต้องการสร้างแรงจูงใจให้ลูกหนี้ยังคงทำงานอยู่ในระบบเศรษฐกิจต่อไปเช่นเดียวทฤษฎีการให้ความร่วมมือของลูกหนี้

2.4.3 ทฤษฎีความเมตตาและปัญหาทางศีลธรรม (The Humanitarian Theory and Moral Problems)

ทฤษฎีนี้อาศัยแนวคิดที่เป็นเหตุผลสนับสนุน ดังนี้

1) ทฤษฎีความเมตตา ได้ตระหนักว่าคุณค่าของลูกหนี้ได้ถูกทำลายไปเป็นอย่างมาก เพราะภาวะความกดดันจากภาระของหนี้สินเป็นการช่วยให้ลูกหนี้ได้เป็นอิสระจากภาระหนี้สินทั้งปวง และเป็นสิ่งให้ลูกหนี้ได้กลับเข้าสู่สังคม และคงคุณค่าของตัวเองไว้ต่อไป

2) ความเมตตาของลูกหนี้ในฐานะที่เป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคม และสังคมที่มีเมตตาต่อกันมากขึ้นจะช่วยยกระดับจิตใจของสมาชิกในสังคมนั้นให้มีคุณค่ากว่าคำว่า คนทั่วไป

²³ อมรรตน์ วงษ์ประสิทธิ์. อ้างแล้ว. หน้า 32.

ภายใต้กฎหมายล้มละลายว่าด้วยการปลดหนี้ นั้น เป็นการบังคับให้เจ้าหนี้ต้องให้ความเมตตาต่อลูกหนี้เสมอเพราะว่ากฎหมายให้เหตุผลว่าภาวะการหนี้สินสิ้นพันตัวของลูกหนี้ นั้นส่วนหนึ่งเจ้าหนี้มีส่วนร่วมในการก่อให้เกิดขึ้น และลูกหนี้สุจริตและมีความประพฤติที่ดีเท่านั้นที่ควรได้รับสิทธิในการให้ความช่วยเหลือ²⁴

2.4.4 ทฤษฎีระบบเงินเชื่อจำนวนมากเกิน (The Systematic Overborrowing Theory)

Dean Jackson ได้อธิบายถึงข้อดีของการปลดหนี้ และอธิบายว่าการปลดหนี้ทำไมต้องมีอยู่ โดยมีการให้เหตุผลว่า จำเป็นที่ต้องบัญญัติให้มีเรื่องการปลดหนี้ เพื่อทำให้ปัญหาที่มีเรื่องของการกู้ยืมที่มากเกินไปได้ถูกปรับให้เข้าสู่ระบบที่เหมาะสมภาวะการหนี้สินสิ้นพันตัวนั้นเป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่เกิดจากลูกหนี้ ซึ่งลูกหนี้ดังกล่าวคือ บุคคลทั่วไปซึ่งอาจก่อนที่เกินกำลังความสามารถของตัวเองขึ้นมาแล้ว ไม่มีปัญญาที่จะชำระคืน การกำหนดให้สิทธิแก่ลูกหนี้ให้มีโอกาสรับการปลดหนี้ นั้น จะเป็นการลดปัญหาการให้กู้ยืมที่มากเกินไปจนกระทั่งตกอยู่ในภาวะของผู้มีหนี้สินสิ้นพันตัวและเจ้าหนี้อาจถูกตัดสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้ตามสิทธิที่ตนควรมีหากว่าลูกหนี้ได้ขอใช้และได้รับสิทธิในการปลดหนี้ ซึ่งกลไกตัวนี้จะคอยกระตุ้นให้เจ้าหนี้ทั้งหลายต้องตรวจสอบข้อมูลของลูกหนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความชัดเจนและถูกต้องขึ้น และแน่ใจได้ว่าลูกหนี้ นั้นมีศักยภาพเพียงพอที่จะชำระหนี้คืนได้ทั้งหมด

2.4.5 ทฤษฎีการจำกัดความรับผิดชอบและประสิทธิภาพของเศรษฐกิจ (The Liability and Economic Efficiency Theory)

การปลดหนี้ อาจเป็นเหตุผลหนึ่งของการจำกัดความรับผิดชอบของบุคคล ลูกหนี้ประสงค์จะได้รับการโอกาสในการเริ่มต้นธุรกิจใหม่ เพราะรู้ว่าการทำธุรกิจคงไม่ประสบผลร้ายตลอดเวลานั่นเอง ดังนั้น โอกาสจึงเป็นสิ่งที่ลูกหนี้ต้องการ และการปลดหนี้เป็นกลไกรองรับเพื่อช่วยเหลือลูกหนี้ให้ได้รับโอกาสที่เริ่มต้นใหม่ในทางการเงิน

ปัญหาภาระหนี้สินที่มีมากกว่าทรัพย์สินของลูกหนี้ นั้นทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างเจ้าหนี้ด้วยกัน ดังนั้น กฎหมายล้มละลายจึงได้บัญญัติเกี่ยวกับปัญหาของภาระหนี้สินของลูกหนี้ โดยใช้หลักการรวมเจ้าหนี้ฟ้องบังคับชำระหนี้เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งปวง ปัญหาดังกล่าวเมื่อกองทรัพย์สินของลูกหนี้มีไม่เพียงพอต่อการชำระคืนเจ้าหนี้ทั้งหลาย ทำให้เจ้าหนี้ไม่ได้รับชำระหนี้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย หรืออาจไม่ได้รับคืนเลยและลูกหนี้ก็ไม่ต้องการที่จะตกเป็นบุคคลล้มละลายที่จะถูกจำกัดสิทธิต่างๆ และถูกจำกัดออกไปจากระบบธุรกิจอันเป็นการตายในทางกฎหมายแห่ง จึงได้กำเนิดกลไกการช่วยเหลือตนเองทั้งจากทางฝ่ายเจ้าหนี้และฝ่ายลูกหนี้ โดยฝ่ายเจ้าหนี้ นั้นเพื่อเป็นการช่วยเหลือตนเองให้พ้นจากความเสียหายจากลูกหนี้ในกรณีที่ยกทรัพย์สินของลูกหนี้

²⁴ อมรรัตน์ วงษ์ประสิทธิ์. อ้างแล้ว. หน้า 33.

มีไม่เพียงพอต่อการชำระคืน เจ้าหนี้จึงได้ต้องการหลักประกันเพื่อให้เกิดความมั่นคง และปลอดภัย ในการได้รับชำระหนี้คืน ส่วนด้านฝ่ายลูกหนี้นั้นเพื่อเป็นการช่วยเหลือตนเอง จะทำโดยการให้ความร่วมมือกับการรวบรวมทรัพย์สินในคดีล้มละลาย หรือสร้างให้ทรัพย์สินเพียงพอต่อการชำระหนี้ได้ เพื่อจะได้รับสิทธิในการปลดหนี้ให้เป็นการตอบแทน (Discharge)²⁵

2.5 หลักการเกี่ยวกับการตกเป็นบุคคลล้มละลาย

การฟ้องคดีล้มละลายเหมือนกับการฟ้องคดีแพ่งสามัญ เช่น การตรวจและสั่งรับคำฟ้อง หรือคำร้องขอดำเนินคดี วิธีการยื่นเสนอคำฟ้องเพื่อผู้กระบวนกรของศาล เมื่อใดที่มีการฟ้องคดีล้มละลายมาสู่ศาล ศาลต้องสั่งคำฟ้องโดยพิจารณาว่าจะรับฟ้องไว้หรือไม่ ซึ่งในการรับฟ้องคดีล้มละลายนั้นต้องอาศัยหลักเกณฑ์หรือมูลเหตุแห่งการฟ้องคดีล้มละลายที่บัญญัติไว้เป็นพิเศษ ซึ่งในการฟ้องคดีล้มละลายจะไม่ใช้หลักโต้แย้งสิทธิหน้าที่หรือการผัดผ่อนชำระหนี้ของลูกหนี้เหมือนคดีแพ่งสามัญทั่วไป แต่อาศัยมูลเหตุการณฟ้องคดีตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายล้มละลาย

2.5.1 หลักการขอรับชำระหนี้ในกฎหมายล้มละลาย

การขอรับชำระหนี้เป็นกระบวนการพิสูจน์หนี้หรือสิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ในคดีล้มละลาย เพื่อให้กฎหมายล้มละลายรับรองสิทธิที่เจ้าหนี้มีอยู่ตามกฎหมาย และเพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายด้วยวิธีการแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินของลูกหนี้ตามสัดส่วนแห่งหนี้

1) แนวคิดการขอรับชำระหนี้

การขอรับชำระหนี้เป็นกระบวนการให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายด้วยการแบ่งเฉลี่ยทรัพย์สินของลูกหนี้ รวมทั้งเพื่อให้เจ้าหนี้ได้รับสิทธิออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมเจ้าหนี้ในกิจการที่กฎหมายกำหนด ซึ่งกฎหมายล้มละลายได้กำหนดให้เจ้าหนี้ทั้งหลายของลูกหนี้ที่ประสงค์จะบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้แต่ก็โดยวิธีการขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายเท่านั้น แม้ว่าเจ้าหนี้นั้นจะเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา หรือเจ้าหนี้ที่ได้ยื่นฟ้องคดีแพ่งไว้แล้ว แต่คดียังอยู่ในระหว่างพิจารณาคดีก็ตาม เจ้าหนี้นั้นก็จะมีหน้าที่จะต้องมาขอรับชำระหนี้เพื่อพิสูจน์หนี้ในคดีล้มละลาย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการขอรับชำระหนี้เป็นการเปลี่ยนสิทธิของเจ้าหนี้ในการฟ้องร้องบังคับชำระหนี้เอาจากทรัพย์สินของลูกหนี้โดยเฉพาะเจาะจงมาเป็นสิทธิในการขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย ทั้งนี้ เนื่องจากเมื่อลูกหนี้ตกเป็นผู้มีหนี้สินล้มละลายแล้ว ลูกหนี้น้อยมไม่มีทรัพย์สินเพียงพอที่จะชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ทุกรายของตนได้ครบถ้วนตามจำนวนที่เป็นหนี้กันอยู่ได้ ซึ่งในกรณีเช่นนี้เจ้าหนี้ของลูกหนี้อาจจะได้รับความเสียหาย เนื่องจากลูกหนี้อาจลำเอียงชำระหนี้ให้แก่

²⁵ อมรรตน์ วงษ์ประสิทธิ์. อ้างแล้ว. หน้า 34.

เจ้าหน้าที่เพียงบางคนโดยไม่เสมอภาคกันทำให้เจ้าหน้าที่ได้เปรียบเสียเปรียบกันและกัน หรือลูกหนี้อาจกระทำโดยทุจริตทำให้เจ้าหน้าที่เสียหาย²⁶ ดังนั้น หากปล่อยให้เจ้าหน้าที่ต่างคนต่างฟ้องร้องลูกหนี้เพื่อบังคับชำระหนี้ ตามหลักในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ก็จะทำให้เจ้าหน้าที่แต่ละรายจะต้องพยายามรีบฟ้องร้องบังคับชำระหนี้เพื่อประโยชน์ของตน โดยเร็วที่สุด ในทำนองเมื่อไครยาวสาวได้สาวเอา ย่อมเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นในระหว่างเจ้าหน้าที่ทั้งหลาย เพราะเจ้าหน้าที่ฟ้องคดีก่อน ย่อมได้รับชำระหนี้ก่อนไปจนเต็มจำนวน ในขณะที่เจ้าหน้าที่รายอื่นอาจไม่ได้รับชำระหนี้เลย²⁷ กฎหมายล้มละลายจึงกำหนดว่าเมื่อศาลมีคำสั่งพิทักษ์ทรัพย์เด็ดขาดแล้ว ห้ามมิให้เจ้าหน้าที่ฟ้องคดีแพ่งอันเกี่ยวกับหนี้ซึ่งอาจขอรับชำระหนี้ได้ แต่กฎหมายได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่นำหนี้ขึ้นมาขอรับชำระหนี้ในคดีล้มละลายแทน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ทั้งหลายได้รับชำระหนี้อย่างเป็นธรรม สะดวก รวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการฟ้องลูกหนี้เป็นคดีแพ่งสามัญ

2) วัตถุประสงค์ของการขอรับชำระหนี้

การขอรับชำระหนี้เป็นกระบวนการที่กฎหมายล้มละลายได้สร้างสภาพบังคับให้เจ้าหน้าที่ประสงค์จะได้รับชำระหนี้จากกองทรัพย์สินของลูกหนี้จะต้องยื่นคำขอรับชำระหนี้เข้ามาในคดีล้มละลาย เนื่องจากกฎหมายล้มละลายได้เปลี่ยนสิทธิในการฟ้องบังคับชำระหนี้ในคดีแพ่งของเจ้าหน้าที่มาเป็นสิทธิในการยื่นขอรับชำระหนี้เพียงอย่างเดียว เพื่อเป็นการพิสูจน์หนี้หรือสิทธิเรียกร้องที่เจ้าหน้าที่ผู้นั้นมีอยู่ตามกฎหมาย และเพื่อให้กฎหมายล้มละลายรับรองและยืนยันถึงความ เป็นเจ้าหน้าที่ที่แท้จริง และรับรองสิทธิในการได้รับชำระหนี้ที่เจ้าหน้าที่มีอยู่ตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังเป็นวิธีการที่สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการรวบรวมและกำหนดจำนวนเจ้าหน้าที่ผู้มีสิทธิได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลาย รวมทั้งกำหนดจำนวนหนี้ที่แท้จริงที่เจ้าหน้าที่แต่ละรายมีสิทธิได้รับชำระหนี้ในคดีล้มละลายได้อย่างรวดเร็วและแน่นอน²⁸ เจ้าหน้าที่ที่ได้ขอรับชำระหนี้แล้วจะได้รับสิทธิในคดีล้มละลาย 2 ประการ คือ 1) เจ้าหน้าที่จะได้รับการรับรองจากกฎหมายล้มละลายว่าเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ โดยเจ้าหน้าที่จะได้รับชำระหนี้มากหรือน้อยตามจำนวนที่ตนเป็นเจ้าหน้าที่ เพื่อป้องกันมิให้บรรดาเจ้าหน้าที่ทั้งหลายได้เปรียบเสียเปรียบซึ่งกันและกัน 2) เจ้าหน้าที่จะได้รับสิทธิเข้าร่วมในกระบวนการจัดการทรัพย์สินของลูกหนี้โดยเจ้าหน้าที่จะได้รับสิทธิในการออกเสียงลงคะแนนในที่ประชุมเจ้าหน้าที่ในกิจการที่กฎหมายกำหนด เช่น สิทธิในการเลือกผู้จัดการทรัพย์สิน และสิทธิในการเลือกกรรมการเจ้าหน้าที่ เพื่อควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานพิทักษ์ทรัพย์และผู้จัดการทรัพย์สินในนามกลุ่มเจ้าหน้าที่ จึงกล่าวได้ว่าการใช้สิทธิของเจ้าหน้าที่ในคดีล้มละลายไม่ใช่เป็นการใช้สิทธิ

²⁶ โชค จารุจินดา. (2507). *กฎหมายลักษณะล้มละลาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 1.

²⁷ ปรีชา พานิชวงศ์. (2536). *กฎหมายล้มละลาย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์. หน้า 5.

²⁸ วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ. (2543). *กฎหมายฟื้นฟูกิจการ*. กรุงเทพฯ: วิศิษฐ์สรอรรถ. หน้า 55.

เฉพาะตัวเจ้าหนี้คนนั้นคนเดียว แต่เจ้าหนี้จะต้องใช้สิทธิในคดีล้มละลายในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเจ้าหนี้ซึ่งจะต้องทำผ่านที่ประชุมเจ้าหนี้ ซึ่งกลุ่มเจ้าหนี้ประกอบไปด้วยเจ้าหนี้ที่ได้ยื่นคำขอรับชำระหนี้ไว้ และคำขอรับชำระหนี้ได้รับการยอมรับแล้ว การดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินจะต้องกระทำผ่านมติที่ประชุมเจ้าหนี้เพื่อให้ได้มติเดียวเป็นแนวทางที่จะดำเนินการขบวนพิจารณาคดีไปได้ ที่กฎหมายล้มละลายให้ที่ประชุมเจ้าหนี้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการขบวนพิจารณาคดีล้มละลาย เนื่องจากกฎหมายล้มละลายมีวัตถุประสงค์ในการรวบรวมทรัพย์สินของลูกหนี้แล้วแบ่งเฉลี่ยให้แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายโดยเท่าเทียมกันตามหลักสัดส่วนแห่งหนี้ เพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ทั้งหลายโดยเสมอภาคกัน

2.5.2 หลักการปลดจากล้มละลาย

การหลุดพ้นจากล้มละลายตามพระราชบัญญัติล้มละลาย พ.ศ. 2483 มีหลายประการ เช่น การประนอมหนี้หลังจากที่ลูกหนี้ล้มละลาย การปลดจากล้มละลายโดยลูกหนี้ต้องยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งปลดจากล้มละลายตามเหตุที่กฎหมายกำหนด นอกจากนั้นกฎหมายยังได้เขียนหลักการเพิ่มเติมที่เป็นการทำให้ลูกหนี้หลุดพ้นจากล้มละลายได้เร็วขึ้น และสะดวกกว่าการหลุดพ้นจากการล้มละลาย คือ การปลดจากล้มละลายโดยอัตโนมัติ โดยมีการนำแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการปลดจากล้มละลายโดยอัตโนมัติมาจากประเทศอังกฤษมาเป็นแม่แบบ

1) แนวคิดของการปลดจากล้มละลาย

เมื่อลูกหนี้ถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลายแล้ว กฎหมายล้มละลายต้องการช่วยลูกหนี้ให้หลุดพ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลายโดยเร็ว การปลดจากล้มละลายโดยอัตโนมัตินี้มีหลักการเช่นเดียวกับการปลดจากการล้มละลายโดยอัตโนมัติตาม Insolvency Act 1986 ของประเทศอังกฤษ ซึ่งประเทศไทยได้นำกฎหมายล้มละลายของประเทศอังกฤษมาเป็นแม่แบบ และได้วางหลักเกณฑ์ในการปลดจากล้มละลายไว้ คือ บุคคลที่ศาลมีคำพิพากษาให้ล้มละลายต้องเป็นบุคคลธรรมดาหนี้ที่เป็นมูลเหตุที่ฟ้องล้มละลายไม่มีลักษณะเป็นการทุจริต ลูกหนี้ปลดจากการเป็นบุคคลล้มละลายเมื่อพ้นสามปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาให้เป็นบุคคลล้มละลาย เมื่อครบหลักเกณฑ์ที่กำหนดแล้ว บุคคลล้มละลายก็จะปลดจากการล้มละลายโดยอัตโนมัติทันที โดยไม่ต้องร้องขอต่อศาล หรือต้องอาศัยคำสั่งของศาลหรือดุลพินิจของศาลในการสั่งให้ปลดจากการล้มละลาย

2) วัตถุประสงค์ของการปลดจากล้มละลาย

การปลดจากล้มละลายโดยอัตโนมัติมาจากหลักการของกฎหมายล้มละลายที่ต้องการให้ลูกหนี้ (เฉพาะลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดา) ที่ถูกพิพากษาให้ล้มละลายสามารถหลุดพ้นจากล้มละลายโดยเร็วที่สุด ไม่ได้ต้องการให้ตกเป็นบุคคลล้มละลายอยู่ตลอดไป ซึ่งตามกฎหมายล้มละลายได้สร้างหลักการนี้ขึ้นมา โดยการถือเอาระยะเวลาแห่งการล้มละลายเป็นเกณฑ์อันจะทำให้ลูกหนี้ปลดจาก

การล้มละลาย คือ “สามปี” เพื่อให้ลูกหนี้ที่ถูกศาลพิพากษาให้ล้มละลายพ้นจากการเป็นบุคคลล้มละลายทันทีที่ครบกำหนดสามปี ลูกหนี้มีสิทธิที่จะจัดการทรัพย์สินของตนได้โดยไม่ถูกจำกัดสิทธิตามกฎหมายล้มละลายอีกต่อไป